

ROLF ENGLUND:

Socialdemokratins inre sammanbrott

Socialdemokratin genomgår en ideologisk kris. Anders Isaksson, Lars Engqvist och andra har inifrån kritiserat partiet. Socialdemokraterna sägs sakna visioner om morgondagens samhälle. Moderaterna och näringslivet sägs vara 80-talets vinnare. Civilekonom Rolf Englund, chef för Utredningsbyrån för Samhällsfrågor, tidigare sekreterare på moderaternas kansli och ledarskribent på Nya Wermlands-Tidningen, analyserar debatten och hävdar att socialismen bygger på villfarelsen att det råder en grundläggande motsättning mellan arbete och kapital.

Anders Isaksson skrev i somras en uppmärksam artikel (Tiden nr 4/1983) med rubriken "SAP inför 80-talet: Ett parti utan inre kompass".

Han skrev om det socialdemokratiska partiet att "idag finns ingen underliggande framtidstro, ingen självklar marschriktning som skänker styrka och tillförsikt... På arbetarrörelsens arkiv berättar man, att allt fler kvinnoklubbar, arbetarekommuner och ungdomsklubbar söker sig dit för att kopiera gamla fanor och standar: historien blir således en tröstnapp, man förgyller dagen genom att återuppliva gårdagens symboler i stället för att skapa nya och egna".

Motsvarande möter man när man läser arbetarrörelsens olika tidningar och tidskrifter. Där behandlas i nummer efter nummer den gamla onda tiden i artiklar, reportage och noveller. Det mesta handlar om gårdagen. Nästan ingenting om framtiden.

Anders Isaksson väjde inte ens för att ställa följande hädiska fråga: "Att Sverige efter cirka 45 procents nedskrivning av kronvärdet och ett löneläge som i många branscher ligger väsentligt lägre än i viktiga konkurrentländer inte får bättre fart på produktionen, tyder på att problemet ligger hos oss själva mer än i omvärlden. Kan det möjligen vara så att den organisation och de institutioner och värderingar som präglar socialdemokratiens samhällsbygge någonstans på vägen blivit bromsande, snarare främjar stagnation än ekonomisk tillväxt?"

Om moderaterna skrev Anders Isaksson att där nu finns en dynamik som socialdemokratin faktiskt bör avundas dem, ty den bärs just av övertygelsen att partiet marscherar i takt med utveckling-

en. Målet är också lagom luddigt för att kännas eggande: friheten.

Lars Engqvist

I ett samtal i Expressen (den 10 oktober) har Lars Engqvist, fd ordförande i SSU och nu chefredaktör för det socialdemokratiska partiorganet Arbetet, lagt ny ved på brasan.

I intervjun hävdade han bl a:

om löntagarfonderna:

– Debatten om löntagarfonderna tangerar faktiskt en rad problem och frågor som oroar människor över hela den politiska och sociala skalan. Som oroar mig som demokratisk socialist, eftersom jag inte har några svar att ge. Det verkar som om högern i dag ställer frågor som vänstern inte kan besvara.

– Den verkligen viktiga frågan är: varför finns inget organiserat försvar för fonderna? Att drygt 70 000 människor demonstrerar *mot* är intressant, men betydligt intressantare är det faktum att så ytterst få verkar beredda att demonstrera *för* fonderna.

– Många människor vill . . . medverka till en reell förändring av maktstrukturen i samhället, och ändå stöder de inte fondförslaget. Varför?

– (Fond-)förslaget hängs upp på organisationer som själva brottas med uppenbara inre demokratiska problem. Det nya med fondförslaget var att fackföreningen skulle få inflytande över industrin. Men under 70-talet har det visat sig att de fackliga organisationerna inte har den hälsa som förslaget förutsätter att de har.

– Då glömmer socialdemokratin den ursprungliga idén med det demokratiska

inflytandet, men behåller själva grundtanken med fackets ökade makt. *Detta är socialdemokratins dilemma.* (Kursiverat här).

om visionerna:

– Ett av socialdemokratins viktigaste problem i dag är att man helt saknar lödig utopi, man saknar helt enkelt idéer om hur det framtida svenska samhället skall se ut.

– I dag för socialdemokratin en krispolitik som på intet sätt kan kopplas till en mer övergripande och långsiktig vision.

om att 80-talet tillhör högern och marknadsekonomin:

– Jag tror att 80-talet tillhör högern. Den enda livskraftiga utopi som i dag formuleras är den som handlar om marknadsekonominns möjligheter.

– Paradoxalt nog framstår marknadsekonomin som ett lockande oprövat alternativ, medan den socialdemokratiska modellen förefaller tömd på utvecklingsmöjligheter. Finns det i dag någon utopi bärs den upp av högern.

– Jag tror också att många ungdomar i kampen för marknadsekonomin ser en garanti för materiellt välstånd, för jobb och framtida inkomster.

om privatisering:

Socialdemokratin måste våga möta högers krav på privatisering av sjukvård, barnomsorg och annat med andra former av kollektiva lösningar och inte bara föra fram det offentliga som svar på högers attacker.

om det starka samhället:

Socialdemokraterna har förväxlat mål och medel. Det starka samhället är idag förvandlat till mål.

– Fortfarande styrs socialdemokratin

av sin tilltro till institutionslösningar. Kanske måste socialdemokratin tillägna sig en mer liberal syn på staten och de enskilda? Bristen på allvarlig självprövning är idag ett hinder.

om facket:

– För att vara riktigt kättersk kan jag säga att det vore bra med flera konflikter mellan socialdemokratin och fackföreningsrörelsen. Då skulle en nödvändig gräns mellan det politiska partiet och de fackliga organisationerna bli klarare.

– Och det skulle tydligare framgå att socialdemokratin visserligen har sociala och klassmässiga intressen som är gemensamma med fackföreningsrörelsens, men att den inte är fackföreningsrörelsens politiska spegelbild.

– Det får aldrig vara så att det är på LO-kongressen som den socialdemokratiska politiken skall slås fast.

Stockholms-Tidningen

Stockholms-Tidningen, som redan med stor kraft och begåvning har kritiserat det förslag till löntagarfonder som antogs på de senaste SAP- och LO-kongresserna (se även intervju i SvT 5–6/1983 med ST:s ledarskribent Anne-Marie Lindgren), har seriöst tagit upp Lars Engqvists djupgående kritik av så gott som hela basen för den socialdemokratiska politiken (17/10).

– Engqvist har både rätt och fel, skriver Stockholms-Tidningen.

– Lösningarna finns alltså i den socialdemokratiska ideologin – om än inte i dagens socialdemokratiska politik.

– En del av det gamla behöver omprövas, en del av det nya är trevande och ofullbordat.

ST och det starka samhället

Stockholms-Tidningen har uppenbarligen aldrig hört talas om eller tänkt så mycket på att man, både i tanken och i praktiken, kan skilja på, å ena sidan produktionen av en vara eller tjänst och å andra sidan betalningen för den. Man kan således ha privata skolor som finansieras med offentliga medel genom att elevernas föräldrar får en skolcheck som gäller i valfri skola.

Ett mer näraliggande exempel är givetvis att man inför ett vårdnadsbidrag, motsvarande kostnaden för en dagisplats, och låter barnens föräldrar själva avgöra om de vill ha sitt barn på dagis eller ej och i så fall på vilket dagis.

På motsvarande sätt kan man göra inom sjukvården. Vad är landstingsskatten om inte en obligatorisk sjukvårdsförsäkring? (Om man nu bortser från subventioner som till lokaltrafiken.)

Man kunde tänka sig att man som medborgare fick välja om man ville betala till landstinget eller till Skandia eller till Folksam och få respektive organs sjukvård vid behov.

Alternativet till offentlig vård är ju faktiskt privat försäkringsmässigt betald vård – inte att ligga och dö på gatan.

Detta har inte Stockholms-Tidningen förstått. Tidningen skriver: "Sjukvård eller utbildning kan inte tillhandahållas genom "människors fria samverkan" – för det gör mottagaren beroende av andras vilja eller ovilja att ställa upp med det nödvändiga jobbet."

Gäller inte detsamma matproduktionen? Varför produceras inte all mat här i landet, med samma motivering, av det offentliga?

Stockholms-Tidningen vill införa "ett

visst mått av konkurrens inom den offentliga sektorn genom att tex låta människor själva välja sjukhus/vårdcentral."

Tidningen vill också ha "ökat inflytande för brukarna över de samhällstjänster de utnyttjar". Bra! Men hur ordna det utan att göra det på marknaden? Där står socialdemokratin fortfarande tomhänt.

Ungefär lika tomhänta som vi på vår kant är när det gäller former för att få den av oss önskade förändringen till stånd.

ST och facket

Stockholms-Tidningen hänvisar till tidigare ledare i ämnet i vilka tidningen skrivit att man måste göra skillnad mellan de fackliga krav, som hade samband med "den socialistiska grundkonflikten", den mellan arbete och kapital – och de fackliga krav som egentligen inte riktas mot kapitalet, utan snarare uttrycker producentintressen gentemot konsumentintressen.

Finns det någon motsättning?

Frågan är (om det tillåts att ta upp en så stor fråga så här parentetiskt) om det i verkligheten faktiskt finns någon motsättning mellan arbete och kapital.

Om så vore skulle givetvis det bästa för löntagarna vara att löneandelen vore 100 procent och vinstandelen noll (om vi bortser från förslitning).

Men om vinsterna vore noll så skulle det inte bli några investeringar och därmed inte heller någon höjd produktion eller några höjda reallöner. Det vore inte bra för löntagarna. Det inser var och en.

Frågan blir alltså vilken som är den

optimala framstegs/investerings/takten (vinsterna påverkar också incitamenten – utan incitament, inga framsteg).

Jag är övertygad om att våra national-ekonomerna redan har gjort ett antal, för lekmannen och riksdagsmannen och ledarskribenten, helt obegripliga ekvationssystem som visar att detta är förhållandet.

Jag antar att man kan räkna ut något optimum för lönsamhet och löneandel om man vet befolkningens ålderssammansättning (och preferenser i övrigt vilket man inte gör med någon större säkerhet).

Det intressanta är inte att man kan tvista om var detta exakta optimum befinner sig. Om mina ovan gjorda antaganden är riktiga, vilket jag har anledning att tro, är det intressanta att det då inte råder någon objektiv konflikt mellan arbete och kapital.

Slutsatsen av det är i sin tur att socialismen bygger på en villfarelse.

Denna villfarelse är tillgänglig för analys. Varje begåvad person, som Anne-Marie Lindgren, Per-Olof Edin eller Kjell-Olof Feldt, måste innerst inne redan ha insett detta eller känner redan idag på sig att de kommer att inse detta.

Slutsats

Socialdemokraternas praktiska politik har kört fast och misslyckats. Allt färre tror att socialdemokraterna har svaren på framtidens frågor. Orsaken till detta är att stora och fundamentala delar av partiets ideologiska bas helt enkelt har visat sig vara felaktig.

Socialdemokraterna har en lång och plågsam process framför sig.